

ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ- Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ

Η σημερινή συνάντηση στον Κήπο των Αθηνών είναι διαφορετική αφού έχουμε τη χαρά να παρουσιάσουμε την 4^η έκδοση του έργου του Χρήστου Γιαπιτζάκη *ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ- Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ*.

Για μένα είναι η πρώτη φορά που παρουσιάζω βιβλίο, και μου προξενεί ιδιαίτερη χαρά να μιλήσω για το βιβλίο του επικούρειου φίλου Χρήστου Γιαπιτζάκη.

Τον περασμένο χειμώνα, μετά από πρόσκληση αδελφικής φίλης της κόρης μου, παρακολούθησα στον Ιανό την παρουσίαση του βιβλίου του άνδρα της. Την παρουσίαση έκανα 4 καθηγητές πανεπιστημίου και ένας τέως υπουργός. Ο συγγραφέας και οι παρουσιαστές συναντήθηκαν για πρώτη φορά και γνωρίστηκαν λίγα λεπτά πριν από την έναρξη της παρουσίασης. Ο συγγραφέας τους είχε στείλει το βιβλίο του και τους είχε ζητήσει εάν τους ενδιέφερε να το παρουσιάσουν.

Αυτό βέβαια δεν ισχύει καθόλου στην περίπτωση αυτή, αφού με τον Χρήστο γνωριζόμαστε πολλά χρόνια. Τον συνάντησα τον Ιούνιο του 2010, όταν έμαθα ότι υπάρχουν φίλοι της επικούρειας φιλοσοφίας που συναντιόνται σε κάποια αίθουσα στην πλατεία Βάθης. Από εκεί ξεκινά η επαφή μου με τον Κήπο των Αθηνών και με τον Χρήστο. Πέρασαν αρκετά χρόνια από τότε που ο Κήπος έκανε τα πρώτα του βήματα μέχρι να φθάσει στον πλούσιο απολογισμό του σήμερα, με τις τακτικές συναντήσεις κάθε Πέμπτη, την οργάνωση και την εκτέλεση 8 Πανελληνίων Συμποσίων Επικούρειας φιλοσοφίας, 11 ετησίων Πανελληνίων Συναντήσεων το καλοκαίρι, πλήθος εκδόσεων, συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια φιλοσοφίας, οργάνωση μαθημάτων επικούρειας φιλοσοφίας και την έκδοση του σχετικού εγχειριδίου, την λειτουργία ιστοσελίδας στο διαδίκτυο. Και σε όλα αυτά ένας από τους βασικούς κινητήριους μοχλούς είναι ο Χρήστος που έχει αφιερώσει πολύ κόπο και χρόνο για το σκοπό αυτό.

Η 4^η έκδοση του έργου *ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ- Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ* των ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΘΥΡΑΘΕΝ είναι μια ιδιαίτερη καλαίσθητη έκδοση. Οι ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΥΡΑΘΕΝ ειδικεύονται στην έκδοση και ανάδειξη έργων που αναφέρονται στην ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, και στο πλαίσιο αυτό έχουν εκδώσει πλήθος

έργων επικούρειας φιλοσοφίας, μεταξύ των οποίων είναι η μοναδική έκδοση στα Ελληνικά του Λουκρήτιου (αν εξαιρέσουμε αυτή του Κωνσταντίνου Θεοτόκη). Εξάλλου το έργο του Χρήστου Γιαπιτζάκη *Περί Παρρησίας* έχει εκδοθεί από τον ίδιο εκδοτικό οίκο.

Θα ήθελα να σταθώ στην εικόνα του εξωφύλλου. Πρόκειται για ψηφιδωτό από την ρωμαϊκή βίλλα στο Autun στην κεντρική Γαλλία, που βρίσκεται τώρα στο Μουσείο Rolin. Δείχνει τον επικούρειο φιλόσοφο Μητρόδωρο καθισμένο να περιβάλλεται από την Επικούρου προσφώνηση 14: *Γεννιόμαστε μια φορά, δεύτερη δεν είναι δυνατόν να γεννηθούμε και ούτε πρόκειται αυτό να συμβεί στον αιώνα των αιώνων. Εσύ δε δίχως να είσαι κύριος της αυριανής ημέρας, αναβάλλεις το να χαιρέσαι. Ο δε βίος περνάει και ο καθένας μας χάνεται απασχολούμενος.* (αποδ. Τάκης Παναγιωτόπουλος). Η εικόνα αυτή ταιριάζει με το βιβλίο αφού δείχνει ρωμαϊκό ψηφιδωτό στη Γαλλία του δευτέρου ή τρίτου αιώνα της σύγχρονης χρονολόγησης και επαναλαμβάνει ρητό της φιλοσοφίας του Κήπου του τέλους του τετάρτου ή της αρχής του τρίτου αιώνα πριν από τη σύγχρονη χρονολόγηση, και αποτελεί καλό παράδειγμα για την συνέχεια της αρχαίας επικούρειας παράδοσης και της διάδοσης της σε όλη την αρχαία Ευρώπη. Και δίνει ένα σαφές μήνυμα: η ζωή είναι για τον καθέναν από μας μοναδική και ανεπανάληπτη, αλλά μπορούμε να την απολαύσουμε, αρκεί να έχουμε την φρόνηση να μην την αφήσουμε να πάει χαμένη. Είναι αυτό που ο Χρήστος προσδιορίζει στον τίτλο του βιβλίου του: *Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ*. Και κάτι ακόμη: μήπως ο συγγραφέας με τη εικόνα αυτή στο εξώφυλλο υπαινίσσεται τη συνέχεια αυτής της παράδοσης στη σύγχρονη Ελλάδα, μετά από τόσους αιώνες σιωπής;

Ο τίτλος *ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ* παραπέμπει ευθέως στις Κύριες Δόξεις της φιλοσοφίας του Κήπου τις οποίες διέσωσε ο Διογένης Λαέρτιος στο τέλος του 10^{ου} τόμου του για των βίο των φιλοσόφων. Είναι ανάγκη να διαβάσει κανείς τον πρόλογο των βιβλίων, γιατί εκεί μπορεί να δει την πρόθεση του συγγραφέα, αλλά και να βρει το κλειδί για να προσεγγίσει το βαθύτερο νόημα του έργου του. Ο Χρήστος στον πρόλογο του βιβλίου του μας λέει ότι: «το βιβλίο αυτό γράφτηκε μόνο του, παρορμητικά.... Μεγάλη η παρόρμηση να κρατηθούν σημειώσεις, να μείνουν οι φράσεις του δασκάλου σύντροφοι της αδυσώπητης

καθημερινότητας. Μεγάλη η ανάγκη να μεταγραφούν οι σοφές κουβέντες σε ένα μικρό τετραδιάκι τσέπης...» έτσι γίνεται συνήθως: ξεκινά κανείς τη μελέτη του κρατώντας σημειώσεις, αλλά στην πορεία αντιλαμβάνεται ότι αυτό είναι κάτι σημαντικό και ότι αυτή η δουλειά είναι χρήσιμο να σχηματιστεί σε έργο, κάτι που σίγουρα θα ενδιαφέρει να το διαβάσουν και κάποιοι άλλοι.

Επεκτείνει τις Κύριες Δόξες αναζητώντας και συγκεντρώνοντας φράσεις και κείμενα του Επίκουρου και άλλων επικούρειων της αρχαιότητας, προσπάθεια ιδιαίτερα επίπονη, από το γεγονός ότι ελάχιστα έργα έχουν πλέον διασωθεί από τον τεράστιο όγκο των έργων των αρχαίων Επικούρειων. Έτσι υπάρχουν αποσπάσματα από τον Επίκουρο, τον Διογένη Λαέρτιο, τον Διογένη Οιοανδέα, τον Μητρόδωρο, τον Κωλώτη, τον Λουκιανό τον Σαμοσατέα, το Φιλόδημο, τον Δημήτριο τον Λάκωνα, τον Έρμαρχο, τον Ζήνωνα τον Σιδώνιο κλπ. Αλλά και αποσπάσματα από έργα διαφόρων αρχαίων συγγραφέων, όπως, τον Αέτιο, τον Αθήναιο, τον Πλούταρχο, τον Πορφύριο, τον Σέξτο Εμπειρικό, τον Σενέκα κλπ. Αξίζει να σταθούμε σε κείμενα που είναι δυσεύρετα, που υπάρχουν μόνο σε ξένες εκδόσεις και που δεν υπάρχει απόδοση στα νέα Ελληνικά. Έτσι ξεχωρίζουν αποσπάσματα από το μνημειώδες έργο του Επίκουρου *Περί Φύσεως* (από το 25^ο και το 31^ο βιβλίο), όπως και αποσπάσματα από πολλά έργα του Φιλόδημου του Γαδαρινού, από τους καμένους παπύρους του Ερκολάνο.

Το βιβλίο αυτό του Χρήστου Γιαπιτζάκη περιλαμβάνει 219 αριθμημένα αποσπάσματα, παραθέτοντας το αρχαίο κείμενο, την απόδοση στη Νεοελληνική και ταξινομημένα αλφαβητικά κατά θεματικές ενότητες. Έτσι, για παράδειγμα, παραθέτει για την *ηδονή* 6 αποσπάσματα.

Το βιβλίο αυτό, αν και απευθύνεται αρχικά σε ένα περιορισμένο και εξειδικευμένο κοινό, εξοικειωμένο με την φιλοσοφία του Κήπου, εντούτοις η διάρθρωση του και ο τρόπος γραφής, που είναι απλός και κατανοητός, το κάνει προσιτό στο ευρύ κοινό. «Στόχος μου ήταν» γράφει ο Χρήστος, «να μεταφέρω τα λόγια του Επίκουρου και των μαθητών του στον σημερινό άνθρωπο που συλλογάζεται ελεύθερα, στον επιστήμονα, στον μορφωμένο, αλλά και στον απλό άνθρωπο που δεν αρκείται στη μιζέρια της

καθημερινότητας και θέλει να ξεφύγει από το κοπάδι, για αν καταφύγει στην πνευματική άσση της ευδαιμονίας.» Τελικά ο στόχος της έκδοσης, όπως γράφει ο Χρήστος συνοψίζεται στο εξής: «Στόχος είναι να φθάσει το μήνυμα στους αποδέκτες του. Το διαχρονικό μήνυμα του Επίκουρου αποτελεί τη βάση της πειραματικής επιστήμης, της υπαρξιακής ψυχολογίας, του κοινωνικού συμβολαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ηθικής της ωφέλειας και της ευδαιμονίας.»

Για το λόγο αυτό προτάσσει στην παράθεση των Δοξών πολυσέλιδη εισαγωγή, έκθεση του βίου και του φιλοσοφικού συστήματος του Επίκουρου. Ότι γνωρίζουμε για το βίο του Επίκουρου προέρχεται από την μόνη πλήρως σωζόμενη βιογραφία του Επίκουρου που περιλαμβάνεται στο 10^ο βιβλίο «Βίοι Φιλοσόφων» του Διογένη Λαέρτιου.

Έτσι μετά τα νεανικά χρόνια το φιλοσόφου, ο συγγραφέας εξετάζει την φιλοσοφική του παιδεία: τις φιλοσοφικές θεωρίες που διδάχθηκε (πλατωνική, αριστοτελική, δημοκρίτεια, πυρρωνική) αλλά και τις επιδράσεις που δέχθηκε από τις θεωρίες αυτές. Στη συνέχεια εξετάζει την ίδρυση του Κήπου και τη ζωή μέσα σε αυτόν, και αναφέρεται στον θάνατό του.

Η επόμενη ενότητα εξετάζει το φιλοσοφικό σύστημα του Επίκουρου. Η φιλοσοφία του Επίκουρου διακρίνεται σε τρία μέρη: το Φυσικό, το Ηθικό, και το Κανονικό. Και εδώ θα ήθελα να θυμηθώ πως συνοψίζει τα τρία μέρη ο Γάλλος φιλόσοφος Jean-Marie Guyau στην εισαγωγή του για το έργο του Κικέρωνα *de finibus bonorum et malorum*: «Οι επικούρειοι διαιρούσαν την φιλοσοφία σε τρία μέρη: η ηθική δείχνει στον άνθρωπο τον τελικό σκοπό του. Η φυσική ή φυσιολογία χρησιμεύει για να επιβεβαιώσει την ηθική, και δείχνει ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στην εξωτερική φύση που εμποδίζει τον άνθρωπο να πετύχει αυτόν το σκοπό. Το τρίτο μέρος, το λογικό ή το κανονικό, συμπληρώνοντας τη φυσική και την ηθική, διδάσκει να κρίνουμε όλη την αλήθεια με την αλάνθαστη μαρτυρία των αισθήσεων. Έτσι η ηθική δείχνει στον άνθρωπο που είναι η ευδαιμονία, η φυσική διώχνει κατά κάποιο τρόπο όλα τα εξωτερικά εμπόδια που θα μπορούσαν να εμποδίσουν την πραγματοποίηση αυτής της ευδαιμονίας, και τελικά, η λογική,

ξεπερνά όλα τα εσωτερικά εμπόδια, ξεπερνώντας την πλάνη και κάνοντας γνωστή σε όλους την αλήθεια.»

Στον κανόνα εξετάζει τα τέσσερα κριτήρια της αλήθειας (αισθήσεις, προλήψεις, πάθη, φανταστική επιβολή της διανοίας), στη Φυσική εξετάζει: 1^ο την ατομική θεωρία με την προσθήκη της έννοιας του τυχαίου, 2^ο την ισχύ των φυσικών νόμων και για τους ανθρώπους (το τυχαίο επιτρέπει την ελεύθερη βούληση), 3^ο την αξιοπιστία για την κατανόηση της Φύσεως, στην ηθική θεωρία εξετάζει τρεις αρχές, 1^ο ο άνθρωπος αποτελεί μέρος της Φύσης (οι φυσικοί νόμοι ισχύουν και για τους ανθρώπους, οπότε το τυχαίο επιτρέπει την ελεύθερη βούληση), 2^ο ο φυσικό αλγόριθμος επιδίωξης της ηδονής και αποφυγής του πόνου, 3^ο η φιλία ως συνεκτικός κρίκος της ανθρώπινης κοινωνίας. Τελικά το ηθικό σύστημα του Επίκουρου βασίζεται στην επιδίωξη της ευτυχίας.

Στη συνέχεια ακολουθεί η ενότητα της μετεξέλιξης της Ελληνιστικής φιλοσοφίας, και η ενότητα για την σπουδαιότητα της επικούρειας φιλοσοφίας.

Στην επιστήμη, μίλησε για έννοιες που επαληθεύτηκαν, ύστερα από πολλούς αιώνες, από τη σύγχρονη επιστήμη: 1^ο ύπαρξη του τυχαίου, βάρος και σταθερή ταχύτητα των ατόμων, ύπαρξη κβαντικού κενού χώρου, ύπαρξη διαστημικού κενού. (Φυσική)
2^ο διατήρηση της συνολική ποσότητας ύλης, δημιουργία ενώσεων από άτομα, οι ενώσεις των ατόμων αποκτούν νέες ιδιότητες. (Χημεία)

3^ο τα άστρα είναι ήλιοι σαν τον δικό μας, η Γη είναι πλανήτης, υπάρχουν αμέτρητα ηλιακά συστήματα και πλανήτες που άλλοι μοιάζουν με τη γη και άλλοι όχι, αέναη γέννηση και καταστροφή άστρων και πλανητών. (Αστρονομία).

4^ο ερεθισμός αισθητηρίων από άτομα του περιβάλλοντος, κληρονομικότητα βιολογικών χαρακτηριστικών, εξέλιξη των ειδών με φυσική επιλογή, ζωντανοί οργανισμοί σε άλλους πλανήτες. (Βιολογία)

5^ο συμπεριφορά ζώων και ανθρώπου, ο νους και η ψυχή είναι υλικές οντότητες, υποσυνείδητο, τα όνειρα ως συνειρμικές κατασκευές του νου, ανάπτυξη της γλώσσας, κατάσταση ευδαιμονίας, γνωσιακή ψυχοθεραπεία. (Ψυχολογία)

6^ο πρόδος του πολιτισμού, κοινωνικό συμβόλαιο. (Κοινωνιολογία).

7^ο πειραματική παρατήρηση για την επαλήθευση ή την απόρριψη θεωριών, συστηματικό σφάλμα, τυχαίο σφάλμα, πλειότιμη λογική. (Μεθοδολογία της Επιστήμης).

Στην κοινωνική σπουδαιότητα, η φιλοσοφία του Κήπου αποτέλεσε, όπως μας λέει, ο συγγραφέας, μια ολοκαίνουργια πρόσκληση για την απελευθέρωση των ανθρώπων από τους παράφρονες απατεώνες που τους καταδυναστεύουν χρησιμοποιώντας το φόβο του θανάτου και των θεών. Η απελευθέρωση του νου των ανθρώπων κατά τον Επίκουρο μπορεί να γίνει μέσω του διαφωτισμού και της επιστημονικής κατανόησης της φύσης με στόχο της βίωσης της ευδαιμονίας μέσα σε κοινότητες φίλων.

Η εισαγωγή τελειώνει με δυο ακόμη ενότητες: η διαχρονική καταπολέμηση της επικούρειας φιλοσοφίας, και η αναγνώριση του Επίκουρου από ανθρώπους με ευρύτητα πνεύματος. Ο Χρήστος παραθέτει κρίσεις κάποιων φιλοσόφων που μίλησαν με σεβασμό για τον Επίκουρο.

Το έργο κλείνει με λεξικό επικούρειων όρων και με πλούσια βιβλιογραφία.

Η τέταρτη έκδοση του έργου του φίλου Χρήστου Γιαπιτζάκη *ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ- Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑΣ*, που παρουσιάζουμε σήμερα στον Κήπο των Αθηνών, που αποτελεί προϊόν πολύχρονης μελέτης, έρευνας και μόχθου, είναι πολύτιμο βοήθημα για όποιον θέλει να μελετήσει, να κατανοήσει και να εμβαθύνει στην φιλοσοφία του Κήπου, αλλά και σε όποιον θέλει να έλθει σε επαφή και να γνωρίσει την επικούρεια φιλοσοφία.

Τελειώνοντας θέλω να σε ευχαριστήσω θερμά για το έργο αυτό και γενικά για την προσφορά σου στην μελέτη και τη διάδοση της φιλοσοφίας του Κήπου στην μέσα στον Κήπο των Αθηνών αλλά και έξω από αυτόν. Εύχομαι το βιβλίο αυτό να είναι καλοτάξιδο και να έχει την επιτυχία που του αξίζει.

Ευχαριστώ

Αθήνα 24/5/2018

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ